

Útmutató a Zöldövezet programhoz

Belső udvarok kerttervezése

Tartalomjegyzék

<i>Bevezetés</i>	3
<i>Mitől lesz szép, kellemes egy belső kert? Típek és ötletek</i>	4
<i>Mindent a növényekről</i>	5
<i>Növények ültetése</i>	5
<i>Növénylista</i>	6
<i>Zöld homlokzatok</i>	7
<i>A közösség bevonása</i>	8
<i>Lakossági részvétel, a lakók motiválása</i>	8
<i>Esettanulmány: Margit-ház</i>	9
<i>Praktikák, tudnivalók</i>	10
<i>Csobogók, vizek</i>	11
<i>Ne hagyjuk ki a komposztalót!</i>	12
<i>Legyen madárbarát!</i>	12
<i>Kérjünk segítséget tervezőtől!</i>	13
<i>Források</i>	14

Bevezetés

„A kert rátapint az emberiség velejére. A háborúk, a terrorizmus és tömeges destrukció jelenségei miatt az emberek úgy tekintenek az emberi természetre, mint egy ösztönös hadviselőre. De számos bizonyosság van arra, hogy az emberi lény valójában egy csodálatosan összetartó kozmikus teremtmény. Amikor ennek az önkéntességnek az egészét tekintem, az azzal a meggyőződéssel tölt el, hogy a békés társadalom lehetséges.”

Karl Linn (1923-2005)

Holokauszt túlélő, tájépítész, közösségi kert aktivista

Budapesten ma hasonló tünetek figyelhetőek meg, mint az amerikai nagyvárosokban a II. világháborút követően: szegénység, hajléktalanság, városnegyedeken átívelő barnamezők, unatkozó fiatalok által elkövetett vandalizmus, a kisebb bűnesetek viszonylag magas aránya. De ezeken kívül is akad még számos probléma, amivel szembe kell néznünk ebben a városban. Útmutatónk témájával kapcsolatban például az alábbiakat említhetjük:

- *biztonságos és akadálymentes zöldterek hiánya;*
- *a szegényebb sorban élő városi lakosság részvételének és közreműködésének hiánya a zöld közterek tervezési folyamatában;*
- *a gyerekek és az idősek alkotó részvételének hiánya;*
- *a városban élő szegények és kisebbségben élő csoportokhoz tartozó lakók meggyőződése arról, hogy őket magukra hagyták nehéz helyzetükben, s ők maguk nem tehetnek semmit, sem magukért, sem másokért.*

Ha egy településen közösségi kerteket találunk, az azt jelzi, hogy a település (és annak vezetése) fontosnak tartja a helyi közösségeket. Amikor növényeket ültetünk és egy területen együtt dolgozunk – legyen az egy udvar, egy mező, egy háztömb belső udvara vagy akár egy erkély – valójában azt kiáltjuk, hogy szeretünk itt lenni és letelepedtünk ezen a helyen. A földdel való kapcsolatunkat ápolva egyúttal egymáshoz is kapcsolódunk, olyan szálakon keresztül, amelyeket eddig észre sem vettünk.

A zöld tereket három nagyobb csoportba sorolhatjuk. Vannak közterek, mint például a közparkok, terek, és hasonlók. Vannak magántulajdonú zöld terek, mint például az erkélyek, a tetőkertek, vagy a családi házak saját elő- illetve hátsó kertjei. És van egy harmadik – szintén igen jelentős – csoport is, amit az amerikai tájépítész és kutató Clare Cooper Marcus “közösségi szabad terek”-nek (‘shared outdoor spaces’) nevez. Az ebbe a kategóriába tartozó terek kialakítása – így a belső udvarok kialakítása is – számos hozzáadott értéket teremt a környezetében. Ezek a következők:

- *Növelik a tulajdon értékét, hiszen vonzóbbá és többféle funkció betöltésére teszik alkalmassá a helyet.*
- *Csökkentik a bűncselekmények (betörések, vandalizmus, lopás, stb.) számát az ott lakók gyakoribb jelenléte és megnövekedett figyelme miatt.*
- *A közös cél jobb és szorosabb kapcsolatot alakít ki az ott lakók között.*
- *A gyerekek számára biztonságos, családi hely jön létre, ahol felügyelet nélkül is játszhatnak.*
- *Eltűnik egy korábbi, funkció nélküli senkiföldje.*

Át kell alakítanunk azt a vélekedésünket, miszerint a városi élet egyet jelent a kert nélküli élettel. Minden rendelkezésre álló területet – amit csak tudunk – ki kell használnunk a zöldfelület növelésére, így alakulhat ki körülöttünk egy élhető város. Néhány budapesti belső kerületben csak kb. fél négyzetméter zöldterület jut egy lakosra. De nem nyugodhatunk bele abba, hogy nincs elég zöldfelületünk! Ehelyett legyünk inkább leleményesek és gondolkozzunk azon, hogyan tudnánk okosabban használni ezeket a kis területeket! Ez különösen igaz a jellemzően magánkézen lévő, de közösség(ek) által (is) használt területekre (pl. üres telkek, belső udvarok).

Szigorúan szakmai szempontból nézve azt kell mondanunk, hogy ezek az udvarok a város területének túl nagy részét adják ahhoz, hogy a lehetőségeiket kihasználatlanul hagyjuk. Az egy főre jutó zöldterület aránya a legtöbb budapesti kerületben egyszerűen tarthatatlan, embertelen és elfogadhatatlan. És ez csak a mennyiségre vonatkozik, a minőségről még nem is beszéltünk! Valójában minden olyan budapesti kerületben, amelyben vannak belső udvarral rendelkező házak, üres telkek, lakóházak közötti használaton kívüli területek stb. – tehát tulajdonképpen minden budapesti kerületben –, szükség volna a közösségek bevonását célzó politikára és stratégiára.

A jelentős árnyékoltság és a megfelelő talaj hiánya miatt a legtöbb belső udvar nem igazán ideális kertnek, ennek

ellenére még ezekre a helyekre is igen sokféle növény ültethető. Sőt, ha belegondolunk, ezeknek az udvaroknak vannak bizonyos előnyei is: pl. védett közösségi területek, ahol éppen ezért jó lehetőség kínálkozik zöld területek kialakítására. Ágyásokba, konténerekbe ültetett árnyéktűrő növényekkel és némi ötletességgel jó megoldásokhoz juthatunk. További előnyük, hogy a fagytól jobban védve vannak, így a kiültetést korán megkezdhetjük és a növények is tovább maradnak zöldek.

Mitől lesz szép, kellemes egy belső kert? - Tippek és ötletek

A kert akkor lesz igazán közösségi hely, ha szeretünk benne lenni. Érdemes tehát olyan tervet készíteni, amelyben nemcsak a növények kiválasztására és elhelyezkedésére, hanem a kert hangulatát alakító, apróbbnak tűnő részletekre is figyelünk. Az alábbiakban ehhez gyűjtöttünk össze néhány tippet, ötletet, korábbi tapasztalatokra alapozva.

Igyekezzünk világos, vidám színeket választani a burkolatokhoz, a növénykonténerekhez, a bútorokhoz! Ne válasszunk sötét, komor színeket – használjuk inkább ezeket a tárgyakat úgy, mint a kert megvilágításának eszközeit! Az élénk zöld, a narancssárga és a sárga színek a kertet barátságosabbá, nyári hangulatúvá varázsolják – függetlenül attól, hogy mennyire világos az adott udvar. Ha a ház lakói között akad valaki, aki művészi készségekkel rendelkezik és megtervezi a bútorok elhelyezkedését, mintáját, színét, majd pedig ezt a szomszédok egy csoportja elkészíti és megfesti, akkor egy igazán egyedi és élő belső kertet alakíthatnak ki! Ráadásul mindez kedvet adhat a közös munkához!

Inspiráló növénycsoportosítás, egyszerű és fenn tartható szépség

Célszerű mozgatható bútorokat tervezni/beszerezni, hogy a kertben egyaránt ki lehessen alakítani magányos sarkokat és csoportoknak való helyeket is. Ha a bútorok egy részének mégis fix helyük van, gondoskodjunk arról, hogy legyenek elmozdítható székek és padok is, így az udvart az épp aktuális alkalomhoz alakíthatjuk. A növénykonténerek készülhetnek fából, agyagból, fémből vagy más anyagból. Ezeket kültéri festékkel be is lehet festeni, így egyedibbek lesznek és érdekesebbé teszik a helyet.

Párnákkal is kényelmesebbé, színesebbé és hívogatóbbá lehet tenni a kertet. Nagyobb bútoráruházakban be lehet szerezni az időjárás viszontagságait jól bíró, vízálló párnákat és párnahuzatokat. Ezek közül válasszuk inkább az egyedibb darabokat, például az újrahasznosított reklámmolinókból, vagy más, környezetbarát anyagból készítteteket. Egy budapesti művész csoport - a Medence Csoport - csak újrahasznosított anyagokkal dolgozik, ezekből készítenek rendelésre bútorokat, díszpárnákat, edényeket és más tárgyakat (ld. bővebben a szöveg végén, a forrásoknál).

A világítótestek, a lampionok és gyertyatartók esténként meghitt hangulatot teremtenek. Egy-egy növény vagy a csobogó megvilágítására gyertyatartót vagy világítótestet lehet felszerelni. Az elektromos vezetékeket el kell rejtetni, például az udvar kövezete alá. Az esti világítás egyrészt növeli a biztonságérzetet, másrészt a kert esti használatára is bátorítja a lakókat. A karácsonyi világítás, a kínai színes lampionok vagy más szokatlan megoldások segítenek ünnepi hangulatot teremteni.

Ültetőedények, megemelt virágágyások, színes csempék, téglák vagy egyéb burkolóelemek segítségével szintkülönbségeket alakíthatunk ki, amelyekkel változatosabbá és optikailag nagyobbá alakíthatjuk a teret. Ha több növényt szeretnénk elhelyezni, akkor sem kell az egész burkolatot felbontani. Csak egy-egy bokornak, virágágyásnak való területet bontsunk ki.

Mindent a növényekről

Használjuk bátran a fantáziánkat, amikor kiválasztjuk az udvarra szánt növényeket! Ne csak páfrányokban és borsostyánban gondolkodjunk! A belső udvarok – a tájoltságuktól és függőleges arányaiktól függően – lehetnek árnyékosak és félsárnyékosak, de egyes részeik direkt napfényt is kaphatnak. Figyeljük meg az udvar fényviszonyait különböző napszakokban! Lehet, hogy nem is olyan árnyékos, mint elsőre gondolnánk, vagy akadhatnak olyan részei, ahova meglepően sok fény jut.

Növényültetés

Eredetileg minden növénynek volt valamilyen természetes környezete, még azoknak is, amelyeket ma már inkább csak termesztünk vagy amelyek az idők során igen sok kertészeti módosításon mentek keresztül. Ha a tervezésben követjük a természet példáját, akkor nagyon rosszat nem csinálhatunk. Ezért jó módszer lehet az ültetés megtervezéséhez, ha megpróbáljuk kitalálni, milyen természeti környezethez hasonlít leginkább az udvarunk. Nagyon árnyékos, szórt fényel? Keressünk olyan növényeket, amelyek eredendően az erdők aljnövényzetében éltek! Félsárnyékos és nedves? Keressünk olyan növényeket, amelyek tavak vagy folyók melletti, vízparti erdőkből származnak! Vagy épp erkélyünk van, ahol erős a szél és a direkt napfény? Ez esetben a mediterrán növények listáját kell tanulmányoznunk! A növények kiválasztásához kérjünk tanácsot kertésztől vagy botanikustól, vagy nézessünk on-line listákat, adatbázisokat!

Sokféle növényt válasszunk, hogy sokféle felület, szín, magasság, sűrűség és szezonális megjelenés (virágos, bogyók stb.) keveredjen egyszerre.

Azt se felejtsük el, hogy Magyarországon a tél viszonylag hosszú ideig tart, tehát gondolkodjunk el azon, hogyan fog festeni a kertünk a téli hónapokban! A nagy, sötét örökzöldek ugyan színesíthetik a kertet, de idővel elég lehangolóan néznek ki, s a legtöbbjük amúgy is a napfényt szereti. Tehát tuják és más nagyobb örökzöldek helyett válasszunk inkább babérmeggyet (*Prunus laurocerasus*), ami örökzöld, de a bogyói és virágai miatt mindig másképp néz ki az év különböző szakaszaiban.

Télen ne vágjunk le drasztikusan mindent! Gondoljunk arra, hogy a természetes kertnek megvan a maga ritmusa, ezért még a lombhullatókat is hagyjuk meg természetes állapotukban egész évben. Például elvirágzás után ne vágjuk le a hortenziák magtokjait! Csodálatosan szépek, amikor vékony hó- vagy fagyréteg borítja őket! Ha olyan növényeink vannak, amelyek általában nem élnek túl a telet, talán a kert egy védettebb sarkában mégis átvészélhetik a hideg időt. Ha nem, akkor gondoljuk ki, hova tehetnénk őket télire.

Ne féljünk fákat ültetni az udvarunkba! Kisebb méretű fák (pl. japán juhar – *Acer platanum*, közönséges nyír – *Betula pendula*, somfélék – *Cornus* spp.) minden további nélkül ültethetőek, de néhány szélesebb lombkoronájú faj is megél egy-egy belső udvarban. Nem minden fafajnak hatol mélyre a főgyökere, így tehát találhatunk olyan fafajokat, amelyek sokáig virágznak az udvarban anélkül, hogy kárt okoznának az épületben. Több juhar- és magyalfaj kiválóan alkalmazkodik az udvari körülményekhez. Érdemes tanácsot kérni faiskoláktól, hogy milyen fafaj illene az udvarunk fény-, víz- és terepviszonyaihoz.

Biztosítsunk helyet (és évente egy adott pénzösszeget) az egynyáriak ültetéséhez is, mert így nyáron remek színpompát varázsolhatunk a kertbe. Általánosságban elmondható, hogy érdemes egy külön ágyást vagy mozgatható konténert elkülöníteni az évelőknek. Egyrészt esztétikai okok miatt, másrészt pedig azért, mert a nyári/őszi évszak elmúltával sok lakó nem fogja tudni megállapítani, melyik növény volt évelő és melyik egynyári, azaz melyiket lehet kiszedni és komposztra tenni, illetve melyiket kell visszavágni vagy békén hagyni.

Noha néhány kertben van elég fény zöldségek vagy fűszernövények (pl. bazsalikom) termesztéséhez, bizonyos fűszerek (pl. a mentafélék vagy a citromfűvek) kevesebb napfényrel vagy félsárnyékkal is beérik.

Japán juhar, egyéb színes évelő növényekkel

Függőleges elemek felhasználásával kiválóan ki lehet "tágítani" egy városi belső udvart. Futónövények felfuttatásához vásárolhatunk növényrácstól vagy drótközből készíthetünk olyan alkalmasodást, amire felkapaszkodhatnak a növényeink. (Ld. lentebb részletesebben.)

Annak meghatározásához, hogy mennyi növényt kell beszerezni az udvarunkra, készítsünk becslést a tervezett ágyás méretei alapján. Például az évelők esetében általában 6-9 növény fér el egy négyzetméteren. Később ki lehet ritkítani őket, ha mégis túl sűrűre sikerülne az ültetés. Bokrokat, kisebb fákat akárhova lehet ültetni, ahol van 1-3 négyzetméternyi terület.

Az alábbiakban felsorolunk néhány olyan évelőt, talajtakarót és bokrot, amelyek jól bírják a félárnyékos/árnyékos udvarokat, de érdemes további ötletek, tanácsok után kutatni az interneten vagy faiskolákban kérdezősködni.

Növénylista

Évelők

- **Pompás szívvirág** (*Dicentra spectabilis*) - Húsos rizómával (gyöktörzs) terjedő, életerős, bokros évelő. Szereti a jó tápanyag-ellátottságot.
- **Tollbuga** (*Astilbe spp.*) - Magas, bokros növekedésű, hosszú életű évelő. Virágai tollas összetett fűrtben nyílnak júniustól-júliusig.
- **Árnyliliom** (*Hosta spp.*) - Lenyűgözően változatos és ugyanakkor kevésbé igényes.
- **Csészerojt** (*Tellima grandiflora*) - Tejfehér virágait május-június hónapokban hozza.
- **Bazaróza** (*Paeonia spp.*) Gyönyörű és alapvetően igénytelen évelő, amely évtizedekig egy helyen maradhat. Jobban virágzik ha teljes napon van. Ha nem kap elég tápanyagot akkor nem virágzik.

Páfrányfélék

Szinte minden páfrány árnyékedvelő és igénytelen, de viszonylag vízigényes. Néhány példa:

- **Japán festett páfrány** (*Athyrium niponicum*) - Az egyik legszebb páfrány faj. A levelek úgy néznek ki, mintha kézzel festették volna.
- **Erdei pajzsika** (*Dryopteris filix-mas*) Évelő páfrány. Rövid, vaskos gyöktörzséből eredő többszörösen összetett levelei az 1 métert is elérik. A levélnyel erőteljes, a lemez-nél sokkal rövidebb, sárgás, gyengén csatornás, világos színű pelyvaszörök borítják, tél kezdetéig zöld marad.
- **Hölgypáfrány** (*Athyrium filix-femina*) Töve vaskos, rostos, a rostszálak barnászörösek. Hosszú, zöld levelei erősen tagoltak, szárnyasan szeldek. Levelei télen elszáradnak, majd tavasszal újra kihajtanak.

A páfrányfélék meghálálják a rendszeres locsolást és komposztálást

Cserjék, kistűk

- **Havasszépe** (*Rhododendron spp.*) - A savanyú 4,5-5 pH talajokban érzi jól magát, emiatt ültetése gondos kezelést igényel! Kávézaccal, fűrészpórral is savanyítható.
- **Japán babérsom** (*Aucuba japonica*) - Széles, egzotikus, zöld-sárga tarka levelű örökzöld növény. Közepesen nedves talajban érzi igazán jól magát.
- **Babérmeggy** (*Prunus laurocerasus*) - Örökzöld, sűrű cserje. Nem igényes, túlzott növekedését erős tavaszi visszametszéssel korlátozhatjuk.
- **Hortenzia** (*Hydrangea spp.*) - Levelei tojásdad alakúak és fűrészes szélűek. Virágzata kúpos, gömbös vagy lapos bugavirágzat. Nedves talajban érzi igazán jól magát. Egyes fajták kifejezetten a savanyú pH értékű talajokat kedvelik, ezeknél a virágok színt váltanak a talaj pH értékének változásával (savanyúnál kék, egyébként rózsaszín).

- **Puszpáng** (*Buxus sempervirens*) - Tömött, lassú növekedésű, fényes, apró levelű örökzöld cserje. Legjobban félárnyékban, nedvesebb talajokon fejlődik.
- **Labdarózsa** (*Viburnum opulus*) A labdarózsa régóta kedvelt díszcserjéje a magyar kerteknek, 3-4 m magas cserje, május-júniusban hozza nagy, fehér, labda-szerű virágait. Napos helyen dúsán virágzik.
- **Jezsámen** (*Philadelphus coronarius*) 2-3 méter magas cserje, erősen illatos fehér virágokkal. Másodéves vesszőinek kérge sötétbarna, kissé hámló.
- **Orgona** (*Syringa vulgaris*) 3-7 méterre növő nagyobb cserje vagy kis termetű fa. Az alapfaj orgonalila virágú, a kerti fajták színe a hófehértől a feketés-sötétliláig a legkülönbözőbb (még sárga is van közöttük), a virágok egyszerűek vagy teltek.
- **Cseplezme** (*Prunus fruticosa*) Virága nincs, sovány, száraz talajba napos fekvésbe való.

Árnyékkedvelő növények, különféle színekben

Talajtakarók

- **Ínfű** (*Ajuga spp.*) - Örökzöld, leveleivel is díszítő évelő, a teljes árnyéket is elviseli.
- **Gyöngyvirág** (*Convallaria majalis*) - Gyöktörzsés, sűrűn tarackoló. Finom illata van.
- **Meténg** (*Vinca spp.*) - A talajon gyorsan kúszó, hajtásaival szépen takaró örökzöld.
- **Kertimadárbirs** (*Cotoneaster horizontalis*) - Fényes, sötétzöld levelei késő ősszel vörösre váltanak. Rózsásfehér virágai tavasz végén és kora nyáron nyílnak. Közepesen szárazságtűrő.
- **Foltos árvacsalán** (*Lamium maculatum*) - Szürkés lombú, nagy területet befedő, kitűnő, igénytelen talajtakaró. Levelei ezüstösek.
- **Kúszó kecskerágó** (*Euonymus fortunei Emerald n Gold*) – Szép, örökzöld törpecserje. Fényes, tarka levelei sárga szélűek. Talajtakarónak, alacsony sövénynek, dézsás növénynek alkalmas.

Zöld homlokzatok, zöld falak

Jól megépített, jól karbantartott falon a tartórács nélkül kúszó növények (pl. vadszőlő, borostyán) sem okoznak károsodást, nedvesedést. Ha kétség merül fel a vakolat szilárdságával kapcsolatban, nézzük meg szakemberrel. A gyors növekedésű fajoknál gyakoribb metszéssel megelőzhető az ablakok benövése, az ereszcatorna eltömődése. A kúszónövények között találunk:

- télálló, fásszárú fajokat, amelyek a hosszú életű ágakról hajtanak ki évente;
- évelőket, amelyek minden évben újranőnek;
- egynyáriakat, amelyeket kora tavasszal magról illetve palántáról kell ültetni.

Kúszó- vagy futónövény fajok telepítésével zöldíthetjük a belső falakat, a homlokzatokat, a kerítéseket, a térelválasztó falakat. Nyáron a falat borító növényzet csökkenti a felmelegedést, ezáltal a mögötte levő helyiségben akár 2-4 fokkal is alacsonyabb lehet a hőmérséklet. Ezekből a támasztékot igénylő növényekből igen nagy a választék, de figyelniük kell arra, hogy az egyes növények más-más rácsméretű és keresztmetszetű támrendszert igényelnek.

Támaszték nélkül kúszó növények

- **Háromkaréjú vadszőlő** (*Parthenocissus tricuspidata* 'Veitchii')
- **Ötlevelű vadszőlő** (*Parthenocissus quinquefolia*) - A vadszőlők majdnem minden falfelületre alkalmasak, de csak akkor alkotnak szép, egységes felületet, ha legalább fél napig fény éri őket. Ősszel a levélzete csillogó bordóvá válik. Bogyós termése a madarak számára táplálék, vigyázzunk azonban, mert emberek és emlősök számára mérgező! A jó vízelvezetésű, termékeny talajt kedveli, telepítéskor sok komposztot igényel. Tapadókorongjaival kapaszkodik, és felkúszik bármilyen felületre.
- **Borostyán** (*Hedera helix*) - Igénytelen, eleinte lassabban növő, árnyéktűrő, örökzöld kúszónövény. Hajtásai kapaszkodó légygökökkel rögzülnek a falhoz. Esetenként öntözést, nyirkos talajt igényel.

Támasztékot, rácszatot igénylő növények

- **Iszalag** (*Clematis* spp.) - Fás szárával 12 m magasra is megnőhet. Csodálatos virágai vannak. Ha az első virágzás után egyharmadával visszametszik, akkor erőteljes növekedésbe kezd. Napfényes helyet igényel. Gyökereit beárnyékolva tartjuk, állandóan hűvösen és nyirkosan. Levéllyel kapaszkodik.
- **Trombitafolyondár** (*Campsis radicans*) - Szép, sötétzöld levélnet és narancsságra trombitaformájú virágzat jellemzi. Jó vízelvezetésű, termékeny talajra és védett, napos helyre van szüksége. Gyorsan nő, ragyogó őszi lombkoronája van. Gyökérrel kapaszkodik.
- **Lilaakác** (*Wisteria* spp.) - Fehér vagy lila levélnetű, lombhullató kúszónövény, nagyon gyorsan növekszik és jó elhelyezés esetén fászsárúvá válik. A napos és védett helyet, tápanyagban gazdag, nedves és agyagos talajt kedveli. Télen se hagyjuk kiszáradni a talaját. Magjai mérgezőek, ezért nem javasolt iskolák vagy egyéb, gyermekek által gyakran használt területeken. Erős csavarodó hajtásait először függőlegesen vezessük a támrendszeren, majd vízszintesen rögzítsük.
- **Lonc** (*Lonicera* spp.) - Számos életerős, szívós fajának erősen illatozó virágai vannak, a krémszínűtől a ragyogó narancsvörösig. Kissé árnyékos helyre, jó vízháztartású talajra és sok komposztra van szüksége a megfelelő növekedéshez.

Közösségi részvétel

Egy közösségi kert szervezése sok kitartást és diplomáciát igényel, csakúgy, mint bármely más klub vagy szervezet beindítása. Egy kert megtervezéséhez a következő lépéseket javasoljuk:

1. *Üljünk össze néhány helyi lakóval és gondoljuk végig, kiket fog a kert szolgálni, kiket lehetne bevonni a tervezésbe és a munkába, és hogy milyen növényeket kellene/lehetne ültetni az udvarba.*
2. *Alakítsunk kisebb csoportokat az egyes feladatokra (ha elég sokan vagyunk ehhez). A csoportokban válasszunk vezetőt/koordinátort és igyekezzünk újabb önkénteseket toborozni a csapatba.*
3. *Az egész tevékenység önkéntes és a helyi igényekre, forrásokra épül, de ha tudunk, keressünk támogatókat a projekthez: olyan cégeket, ismerősöket, akik például a szükséges szerszámokkal, kerítéssel, öntöző berendezéssel, víz- vagy villanszereléssel, talajjavítókkal hozzá tudnak járulni a kert megszületéséhez.*

Nincs egyetlen, minden esetben használható módszer a közösségi tervezéshez. Az azonban elmondható, hogy a helyi lakók bevonása kulcsfontosságú, nemcsak azért mert így a kertet olcsóbban lehet kialakítani, hanem azért is, mert ezzel a rövid távú erőfeszítéssel a helyiek hosszú távra szóló elköteleződését alapozzuk meg. Aki segít megtervezni és létrehozni a kertet, az felelősséget érez majd iránta, és hosszú távon is kötődik hozzá.

Minél több a lakó a házban, annál nagyobb a feladat, de azért nem olyan nehéz ügy ez, mint ahogy elsőre hangzik. A sikeres kerttervezéshez nem feltétlenül kell minden lakót bevonni a folyamatba. A lényeg az, hogy senki se legyen kifejezetten a kert ellen, vagy legalábbis csak igen kevesen. Ha minden lakót be tudunk vonni a tervezés és a megvalósítás folyamatába, akkor az egészen egyszerű, de ha csak a lakóközösség negyede vagy fele részt vesz, az is teljesen elegendő.

Az, hogy miként álljunk neki egy ilyen projektnek, a ház tulajdonságaitól függ. Egy kisebb házban – ahol tényleg kevesebb lakás van – kötetlenebb módon is szervezhetjük a dolgokat, egy nagyobb házban azonban valószínűleg célszerűbb az egész témát a lakógyűlés elé vinni. Ez lehet egy hivatalos lakógyűlés, amit a közös képviselő vezet, de első körben az is megfelelő, ha kitűzünk egy cédulát a falújságra, amelyen meghívunk minden lakót egy nagy közös beszélgetésre. Ha az önkormányzathoz vagy más támogatóhoz akarunk majd pályázni, természetesen szükségünk lesz a ház beleegyezésére és a közös képviselő segítségére, de ilyen esetekben is jó kezdet lehet egy informális találkozó és beszélgetés.

Néhány jó tanács, amiket érdemes megfontolni, mielőtt nekikezdünk a szervezésnek.

- *Tegyük kellemessé a találkozókat! Ha megoldható, legyen mindig valami frissítő (üdítő, kávé) és legyünk nyitottak mindenki ötleteire!*

- *Tegyük érdekessé a kertet a gyerekek számára is! Valószínűleg ők lesznek a kert legaktívabb használói, ezért ha a kerttervezéskor rájuk is gondolunk, akkor a szüleik is nyitottabbak lesznek a folyamatra.*
- *Hozzunk papírt és íróeszközöket! Írjuk le a javaslatokat, készítsünk vázlatokat! Jegyezzük le az ötleteket, véleményeket, meghozott döntéseket!*
- *Mutassunk képeket, fotókat más kertekről! Ezzel motiválhatjuk és lelkesíthetjük a résztvevőket. Villantsunk fel különböző lehetőségeket, de ne keltsünk olyan érzést, mintha már kész terveink lennének!*
- *A hatékonyság érdekében a folyamatot vezetheti egy kisebb csoport, de a részvételt minden lakó számára lehetővé kell tenni.*
- *Az egyes célokhoz pontos határidőket érdemes kitűzni és betartani, hogy az emberek ne veszítsék el az érdeklődésüket és a hitüket a folyamat közben.*
- *Kezdjük az általánosabb kérdésekkel, s csak aztán térjünk rá a részletekre. Az első találkozón bőven elegendő a hely funkcióit meghatározni, számba venni a meglévő eszközöket, feltárni és feloldani a meglévő és várható konfliktusokat, valamint előzetes terveket készíteni.*
- *A tervezés és a kivitelezés során, illetve később, amikor van egy kis időnk a fenntartáson gondolkodni, adjunk konkrét feladatokat az egyes embereknek. A legtöbb ember szívesen csinál valamit, de mindig sokkal könnyebben motiválható, ha konkrét, megvalósítható feladatokról van szó. Ne feltételezzük, hogy a dolgok majd maguktól megoldódnak, mert majd „valaki” meg fogja csinálni ezt vagy azt, mert ilyenkor mindenki arra gondol, hogy majd valaki más fogja felvállalni a megbeszélte feladatokat. Tegyük világossá a közösségben, hogy a kert kialakításához mindenki hozzá tud járulni valamivel, sőt, azt is, hogy nélkülük a kert nem is fog létrejönni. A kert nem egy ember ügye, dolga, felelőssége.*
- *Nem probléma, ha az egymást követő találkozókra más-más emberek jönnek el, de ne hagyjuk, hogy felülírják vagy megkérdőjelezzék a korábbi találkozókra született döntéseket. Ellenkező esetben igen nehéz lesz haladni a projekttel.*
- *Szervezzünk nyitó kerti rendezvényt! Ez egy újabb jó lehetőség lesz arra, hogy az emberek beszélgessenek a kertről, a kerttel kapcsolatos folyamatról.*

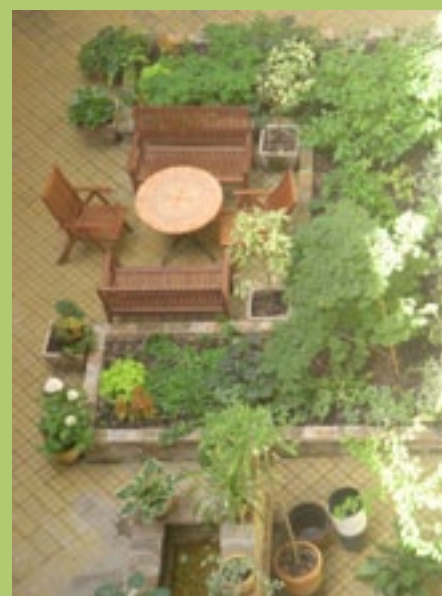
Esettanulmány: Margit Ház

A ház egy szép, 2008-ban felújított szecessziós tömb, amelynek a belső udvara teljesen üres volt. Az épület adottságai miatt az udvar árnyékos illetve félarányos.

2009-ben a II. kerületi önkormányzat pályázatot írt ki belső udvarral rendelkező házakra. A feltételek nem voltak túl szigorúak: minimum 10% önrészt vártak el, valamint vállalni kellett, hogy a kert a ház lakói legalább 5 évig gondozni fogják. A lakók bevonása egészen egyszerű volt. A közös képviselő, négy érdeklődő helyi lakó, és egy kerttervező helyi lakó megbeszélte a lehetőségeket, s ennek alapján a kerttervező ötféle vázlatot készített el.

A csapat ezek közül választott ki egyet, majd nekilátott a részletesebb kidolgozásnak. A kerttervező lakó összeállította a kert adottságainak megfelelő növények listáját is. Végül a következő terv körvonalazódott: az udvar sárga kerámia kövei közül felszednek néhányat, leásnak 30 cm mélyre, majd pedig mindennek a tetejére 50 cm magas ágyást építenek bontott téglából. Mivel a ház anyagi helyzete lehetővé tette, a tervező csapat döntött arról is, hogy a 10% önrész helyett 30% önrészt vállalnak a pályázatban, azt remélve, hogy így nagyobb eséllyel nyerik el a kért támogatást.

Az egész javaslatot – ami az általános leírásból, a költségvetési tervből, a növénylistából, az átalakítási munkákról szóló leírásból állt össze – a tervezők bemutatták a közös képviselő által vezetett lakógyűlésen. Csupán egyetlen lakó volt, aki ellenezte a kert kialakítását. Ő úgy gondolta, hogy a ház pénzét hasznosabb célokra kellene költeni, például a tető megjavítására. A többi lakó megszavazta a tervet, így azt be lehetett küldeni a II. kerületi önkormányzathoz. A ház a teljes megpályázott összeget – 1,6 millió forintot – elnyerte, s a rákövetkező hónapban a kert el is készült. A kert élhetőbbé és használhatóbbá tette az udvart, valamint a nyári hónapokban hűvösebbé is. A kert fő elemei:

A Margit ház kertje egy évesen

- *emelt növényágyás régi bontott téglából, árnyéktűrő évelőkkel;*
- *különböző méretű fagyálló, nagy kerámia kaspók, amelyekben egynyári virágok kaptak helyet;*
- *csobogó régi bontott téglából, közepes méretű kaspókkal.*

A virágágyás szegélyének felső sorát régi, bélyegzős téglából rakták ki. Ezek az emelt ágyásnak borpincés hangulatot kölcsönöznek, s ez igen szépen illik a helyhez. Az emelt ágyást hozzáértő kertépítők készítették, akik több köbméter földet és mulcsot is hoztak a munkához. A lakók elültették a növényeket: ezzel egyrészt jelentős költséget spóroltak meg a háznak, másrészt a résztvevők érezhették, hogy ők is hozzájárultak valamivel a projekt megvalósulásához.

Noha érdemes gondozási tervet is készíteni a kert fenntartásához, ebben a házban nem készült ilyen. Ez azonban nem okozott problémát a későbbiekben sem. A kert fenntartása így is zökkenőmentesen működik: a házmester és 3-5 helyi lakó végzi önkéntes munkában. A ház évente 20-50 000 forintot tesz félre mulcs, illetve újabb növények vásárlására, vagy más, a kerthez kapcsolódó költségekre, de növényeket a lakók is rendszeresen hoznak. Annak ellenére, hogy viszonylag nagy házról van szó és a kapu gyakran nyitva marad szállítások, költözés vagy egy-egy lakás felújítási munkái miatt, a kert kiváló állapotban van 3 év elmúltával is. Ezalatt az idő alatt nem volt benne sem rongálás, sem lopás – még a fabútorokat és a kisebb, szép virágcserepeket sem vitték el, noha ezek könnyen mozdíthatóak. A kertet sokan használják pihenésre vagy közös étkezéshez, mégsem marad sosem szemét utánuk.

A színes évelők, pl. a Coleus spp. feldobják a kert hangulatát

Praktikák

Szép kaspókkal eleganciát kölcsönözhetünk a kertnek

Milyen esetekben van szükség önkormányzati engedélyre?

A helyi jellegű építési ügyek rendszerint a helyi önkormányzathoz tartoznak, nem pedig a fővároshoz. A szabályok és előírások azonban kerületenként különbözhetnek. A legtöbb esetben egy kert kialakításához, s ezekbe kültéri elemek vagy kisebb vizes blokkok (pl. csobogók) elhelyezéséhez nem szükséges önkormányzati engedély vagy külön eljárás, de ezért érdemes még a tervezési szakaszban konzultálnunk ez ügyben az önkormányzat illetékesével (aki általában a kerületi főépítész). A tűzvédelmi rendelkezések elsősorban szűkebb területekre és lépcsőházakra, folyosókra, valamint vészkijáratként szolgáló helyekre vonatkoznak. A jogszabály egyébként teljes terjedelmében [itt](#) olvasható.

Mit építhetünk, és hogyan kerülhetjük el az építéssel járó problémákat?

A legtöbb belső udvarban olyanok a körülmények, hogy leginkább magasított ágyásokba tudunk növényeket ültetni. Többféle módon is lehet ilyet építeni, de mindenképpen érdemes előtte pár dolgot megfontolnunk.

Mindig akad olyan lakó, aki attól tart, hogy a kert építése veszélyeztetni fogja a lakóépületet (például azzal, hogy nedvesedést okoz, rossz lesz a vízelvezetés stb.). Ezek a félelmek általában megalapozatlanok. Valójában egy kert

biológiailag aktív áteresztő felülete segít megkötni a túl sok átfolyó vizet (pl. a csapadék egy részét), ugyanakkor mérsékli a nedvesedési problémákat. Ennek ellenére mindenképpen mérjük fel a ház szerkezetét és állapotát még a tervezés előtt, és semmiképp se hagyjuk figyelmen kívül a ház meglévő vízvezetési rendszerét.

Ha a pince közvetlenül az udvar alatt van, akkor nem tanácsos feltörni a betont vagy az udvart borító egyéb felületet. Ehelyett építsünk a betonra jó vízvezetésű, emelt ágyást, vagy használjunk mozdítható, fából, műanyagból, agyagból vagy kerámiából készült növénykonténereket, cserepeket. Ha nincs pince az udvar alatt, akkor biztonsággal feltörhetjük a betont vagy felszedhetjük a burkolatot és mélyebbre áshatunk. Sok épületnek van olyan földes udvara, ahol csak egy vékony burkolóréteg fedí a talajt, tehát nem kell a betont feltörni. Az átalakítás előtt azért mindenképpen nézzük meg az épület alaprajzát és közműterképét, nehogy átvágjunk

valamilyen csövet vagy vezetékét. Ha nincs olyan technikai ok, ami kizárja az ásást, akkor ez sok esetben olcsóbb eljárás, mint emelt ágyást építeni. A kettőt azonban kombinálni is lehet: például leáshatunk 40-50 cm mélyre, majd erre építhetünk egy 40-50 cm magas ágyást téglából, fából, kőből vagy ezekből vegyesen. Így egy igazán ideális ültetési mélységet érhetünk el évelők, bokrok és 80-100 cm-es fák számára.

Ne törjük fel és ne fedjük be virágágyásokkal az udvar központi elvezető lefolyóját, ez ugyanis vízvezetési problémákhoz vezethet.

Az emelt ágyásokat úgy kell kialakítani, hogy azokban a megfelelő elvezetés biztosítva legyen. A lyukakkal ellátott vízvezető csöveknek az ágyások szélén kell elhelyezkedniük, hogy a víz el tudjon folyni a csövekből, és így az ágyások ne nedvesedjenek túl. Szigetelésre is szükség lehet, például ha az ágyás téglából épült. Ilyen esetekben műanyag- vagy más szigetelőanyag segíti a jobb vízháztartást, valamint megvédi a téglákat és a köztük levő kötőanyagot (habarcsot) a túlzott átnedvesedéstől, a gyors szétmállástól.

A legegyszerűbb bútort is fel lehet dobni egy kis festéssel

A csobogók és kutak meghitt, kellemes hangulatot varázsolnak a kertbe

Ne építsünk ágyást túl közel a ház falához, mert ez nedvesedéshez vezethet. Legyen legalább néhány méter a fal és az ágyásszegély között!

Ne használjuk fel az ágyásokhoz, ültetéshez a kiásott talajt, inkább pótoljuk friss földdel vagy komposzttal!

Ha kezelt fából készítettük az ágyást, akkor ne ültessünk bele ehető növényeket, fűszernövényeket, mivel a vegyszerek kioldódhatnak a talajba, s felhalmozódnak a növényekben.

Mi a helyzet a csobogókkal, kutakkal?

Egy csobogó a kertben nagyszerű lehet! Egy hűvös helyet még hűvösebbé tesz a nyári hónapokban; lágy, csobogó hangja elfeledteti a város zaját; emellett pedig párás levegőt biztosít, amit a legtöbb növény igencsak szeret. Egy csobogó vagy egy kút megfizethető kiegészítője lehet a kertünknek. Találhatunk előre gyártott típusokat faiskolákban vagy nagyobb barkács- és kertészeti boltokban,

de megéri inkább egyedi kivitelezésűt készíteni, ami jobban illik a kertünkhöz. Ehhez az kell, hogy a kertben legyen mód rácsatlakozni a víz- és az elektromos vezetékekre, ezek fogják ugyanis a csobogó működését biztosítani. Az a legjobb, ha a víz állandó keringését tudjuk biztosítani egy olyan érzékelő segítségével, amelyik észleli, ha a víz mennyisége egy bizonyos szint alá fogyott (elpárolgott), s ilyenkor visszatölti a medencét a megfelelő szintre. Ezzel a megoldással nem pazarolunk vizet. Vigyázni kell azonban arra, hogy a gyerekek ne igyanak/ne ihassanak a csobogó vizéből.

Ne hagyjuk ki a komposztálót!

A komposztálás ugyanúgy megoldható a városban, mint vidéken. Komposztálót lehet építeni fából vagy egyéb anyagból, de lehet kész komposztálót is venni bármelyik kertészárudában. A komposzt (vagy humusz) a növények számára pótolhatatlan tápanyagforrás. Elsősorban azért, mert benne a szükséges tápanyagok lekötött formában vannak ugyan, a növények mégis folyamatosan felvehetik őket. A komposzt javítja a talaj szerkezetét, így az könnyebben levegőzik; fényelnyelő tulajdonsága elősegíti a talaj felmelegedését (tavasszal gyorsabb a csírázás); jelentős a vízmegkötő képessége; növeli a növények betegségekkel, kártevőkkel szembeni ellenálló képességét. Ha komposztálunk, akkor alacsonyabb lehet a szemétdíj mértéke is. Ha sokan komposztálnak egy házban, akkor jóval kevesebb szerves anyag kerül a kukákba, így ritkítani tudjuk az ürítések számát, vagy több kuka esetén visszamondhatunk egyet.

Az érett komposzt felhasználható önmagában, de szükség szerint keverhetjük földdel vagy homokkal is. Mi kerülhet bele?

A konyhából és a háztartásból: zöldség- és gyümölcsmaradványok, kávézacc és teafű, tojáshéj, hervadt virág, szobanövények elszáradt részei, fahamu, faforgács, festetlen papír, festetlen gyapjú, pamut vagy lenvászon. A déli gyümölcsök héját rothadásgátló anyagokkal kezelik, ezért nehezebben bomlanak el.

A kertből: levágott fű, gyomok, lomb, tűlevél, szalma, ágak, gallyak, elszáradt virágok, palánták, lehullott gyümölcsök stb.

Ha nincs még elég gyakorlatunk, hogy szemrevételezéssel állapítsuk meg a komposzt érettségét, végezzünk csírázási próbát. Ehhez egy lapos tálkába szórjunk a komposztból, majd szórjunk bele könnyen csírázó magot (mustárt vagy zsászt). Ha néhány napon belül egyenletesen kicsírázik, kiszórhatjuk a kertbe a komposztot. Ha bármilyen rendellenességet, például a növénykezdemények kiegésztését tapasztaljuk, csak földkeverékben használjuk a komposztunkat.

Egy városi kertben előfordulhat, hogy a komposzt összetételét korrigálnunk kell. Egy városi lakótömbben ugyanis sok konyhai hulladék keletkezik, ugyanakkor kevesebb az olyan kert hulladék, mint például a vágott fű. De szerencsére többféle módon is kezelhetjük ezt a problémát.

- *Tegyünk gilisztákat a komposztba, hogy gyorsítsuk a bomlási folyamatokat. Ha más lehetőség nincs, ezeket akár horgásboltból is be lehet szerezni.*
- *Jobb, ha nyáron az édes, ragadós gyümölcsök (sárgabarack, őszibarack stb.) maradványait nem tesszük a komposztra, mert nem kívánt állatokat (pl. legyeket) fognak odavonzani.*
- *Tegyünk kerti vágási hulladékot, vagy akár a lakók szobanövényeinek levágott, elszáradt részeit a komposzthoz.*
- *Legyünk leleményesek! Kérjük meg a szomszédokat, hogy hozzanak vágott fűvet vagy összegereblyézett leveleket a nyaralójuk kertjéből. De jöhet fűrészpör is, ha valaki olyan helyen dolgozik, ahol ilyen hulladék keletkezik.*

Mindez arra jó, hogy kiegyensúlyozzuk a komposztunk összetételét.

Mindenképpen legyen valaki a lakók közül, aki gondozza a komposztot! Ha egyedül senki nem vállalja ezt a feladatot, akkor készítsünk tervet arra, hogy mikor ki felügyeli a komposztálódás folyamatát! A komposzt nagyon fontos tápanyaga a kertnek, de magától nem fog megfelelően elkészülni és kiszóródni a kertbe!

Legyen madárbarát!

Ha már van kert, idevonhatjuk a madarakat! A Magyar Madártani Egyesület (MME) Madárbarát kert honlapja ([link: http://mme.hu/napi-madarvedelem/madarbarat-kert-program.html](http://mme.hu/napi-madarvedelem/madarbarat-kert-program.html)) összefoglalja a különböző lakó- és munkahelyi környezethez alkalmazkodó madárvédelmi ismereteket. Ha a ház nem túl magas, és a közelében található park vagy egyéb zöld terület, akkor van rá esély, hogy a madarakat bevonzzuk az udvarba. Az MME-től vagy kertészeti árudától lehet szerezni madárodút, itatót, etetőt, valamint szaktanácsot. Segítséget lehet kérni tőlük abban is, hogy milyen növényeket érdemes ültetni madárbarát kertben. A pontos listák az mme.hu honlapon találhatóak.

Kérjünk tervezői segítséget!

Ugyanaz a pénzösszeg egy tervező bevonásával sokkal többet érhet. Ha módunk van rá, vonjunk be a tervezésbe tájépítést, kertészt vagy kerttervezőt. Tapasztalat szerint az átlag budapesti polgárnak nincs sok kertészeti tapasztalata. Mindez természetesen nem azt jelenti, hogy a tervezőknek kellene irányítaniuk az egész folyamatot. Inkább a szakértők és a lakók együtt gondolkodása a cél, amely során olyan újszerű tervek készülhetnek, amelyek összhangban állnak a lakók igényeivel, emellett pedig a belső udvarok területét is maximálisan kihasználják.

Régi, bontott burkolóanyagokból olcsón készíthetünk szép burkolatokat

Nagyobb szabású projektek esetén egy tervező és/vagy kertész bevonása arányaiban nem jelent túl nagy összeget (egy egyszerű kerttervezés kb. 40.000-80.000 forint), ugyanakkor segítségükkel jóval magasabb színvonalú tervek születhetnek (beleértve a növények kiválasztását is). De lehet segítséget kérni a megfelelő szakokon tanuló egyetemi hallgatóktól is, számukra ez fontos és hasznos szakmai gyakorlatot jelent. Ha egy projekt nem kíván meg okleveles, tapasztalt tájépítést, kertészt – tehát a kerületi szabályozás nem írja ezt elő - akkor a diákok kiváló partnerek lehetnek a tervezésben. Sőt, néha a tervezési érzékük frissebb, rugalmasabb, mint a rutinosabb tervezőké.

Források

Tervezés és közösségi részvétel:

- [Artemisia Tájépítészet](#)
- [Budapest Corvinus Egyetem Tájépítészeti Kar](#)
- [Dömötör Tamás, *Közösségi Részvétel a Területi Tervezésben \(Ph.D. Értekezés, 2008\)*](#)
- [Faurest, Kristin. *Közösségi zöldterek szerepe Budapest revitalizációjában \(Ph.D. Értekezés, 2007\)*](#)
- [Gang Csapat](#)
- Clare Cooper Marcus, "[Shared Outdoor Space and Community Life](#)" 2003. *Places*, College of Environmental Design, University of California, Berkeley, 15(2).
- [Segédlet a Közösségi Tervezéshez](#). VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Nonprofit Kft., 2010.
- [„Hogyan szervekedjünk és képviseljük érdekeinket a lakóhelyünkön?”](#) Közösségfejlesztők Egyesülete, 2005.

Ökoszemlélet:

- **Főkert, rendelhető komposzt** http://www.fokert.hu/ertekes_komposzt
- **Humusz Szövetség** <http://humusz.hu/>
- **Magyar Madárvédelmi Egyesület** www.mme.hu
- **SZIKE Egyesület** www.szike.zpok.hu/komposztalni-akarok

Növény-adatbázisok, általános kerti segítség, információ, dizájn ötletek

- www.edenkert.hu
- www.medencecsoport.hu
- www.novenykatalogus.hu
- www.tuja.hu
- www.zoldmuves.hu

Praktikus, használható udvarkert ötletek, ihletek, angol nyelven:

- www.the-landscape-design-site.com/courtyard/
- www.floralandhardy.co.uk/pages/patio-and-courtyard-garden-design
- www.hgtv.com/topics/courtyard/index.html
- homedesignlover.com/landscape-designs/landscape-design-ideas/

Impresszum:

Írta: Kristin Faurest

Szerkesztette: Balogh Emese

Kiadványtervezés: Senses Stúdió Kft.

Kiadja: Ökotárs Alapítvány

Felelős kiadó: Móra Veronika

Támogató: MOL Nyrt.

Kiadás éve: 2012